

Lornetka / luneta

2015-09-29

Idąc w teren z zamiarem podglądania ptaków, ssaków, gadów czy płazów, zawsze zabieraj ze sobą lornetkę lub lunetę. Tutaj dowiesz się, jak z nich korzystać, aby obserwacje były ciekawe i efektywne.

Obserwowanie odległych obiektów przyrodniczych w trudno dostępnych miejscach wymaga znacznie większych starań i cierpliwości oraz użycia przybliżających przyrządów. Do tego celu doskonale nadają się lornetka oraz luneta.

Odkrywcze obserwacje zwierząt w ich naturalnych siedliskach dostarczają niezapomnianych, fascynujących wrażeń. Szczególnie interesujące są obserwacje ptaków. Można je podglądać w różnych sytuacjach i miejscach, gdyż występują wszędzie wokół nas – w obrębie ruchliwych, miejskich ulic, za oknem biura czy pokoju, w klombach z roślinnością, w ogrodzie, parku miejskim, na polu uprawnym, w sadzie czy lesie.

Podglądając ptaki znajdujące się w znacznej odległości, nie można zapomnieć o lornetce - przyrządzie ułatwiającym oglądanie obojgiem oczu odległych przedmiotów, składającym się z odpowiednio połączonych dwóch lunet. Dobra lornetka to lornetka z dobrą optyką, wygodna w użyciu. Taki sprzęt jest drogi, jednak z pewnością nie popsuje wzroku i zapewni niezwykle wysoką jakość i szczegółowość obserwacji, dlatego warto w niego zainwestować.

Do podglądania ptaków najlepiej nadają się lornetki wodoodporne, wykonane przez firmy zaufanych marek, o parametrach 10x50 lub 7x50 (pierwsza liczba oznacza przybliżenie, druga to średnica obiektywu podana w milimetrach). Dobrze sprawdzają się również te z parametrami 8x40 lub 8x50. Najważniejsze, aby lornetka dobrze „leżała w dłoniach”, nie męczyła oczu, posiadała centralne ustawienie ostrości i przeciwdrobnopunktową warstwę na zewnętrznych szklach. Należy unikać tych, które przybliżają bardziej niż dziesięciokrotnie lub o obiektywie węższym niż 40 mm, gdyż pole widzenia będzie zbyt małe, obraz niewielki, a jego drgania zbyt dokuczliwe. Jedynie nowoczesne, bardzo małe lornetki dzięki specjalnej optyce zachowują jasne pole widzenia i małe drgania obrazu przy parametrach 10x25 lub 10x20. Bardzo dobrym narzędziem dla podglądacza przyrody jest również luneta, służąca do obserwacji odległych przedmiotów. Na rynku dostępne są różne, przystosowane do obserwacji przyrodniczej ich modele - dobre i za rozsądną cenę. Lunety wyposażone są w zmienną ogniskową (tzw. zoom) i wygodne pokrętki do ustawiania ostrości, a niektóre umożliwiają nawet podłączenie aparatu fotograficznego. Ta ostatnia opcja, zwana z angielska digiskopingiem, zyskuje coraz większą popularność. Oczywiście wymaga sprzętu o wysokiej jakości, ale daje wspaniałe możliwości dokumentowania obserwacji, przekazujące więcej treści niż zwykłe notatki. Lunety przeznaczone są dla obserwacji statycznych, najlepiej z zastosowaniem statywu zapewniającego stabilizację.

Prowadząc obserwacje, można pozyskiwać wiele cennych danych przyrodniczych np. na temat dat przylotów ptaków wędrownych. Do zakresu danych można przypisać również warunki atmosferyczne, w tym temperaturę powietrza, jak również stopień postępu okresu wegetacyjnego.

Do obserwacji warto przygotować niewielki notatnik w twardej, obłożonej w plastikową okładkę oprawie - odporny na zniszczenie, usztywniony i łatwy do schowania w większej kieszeni.

Co notować?

Warto notować możliwie jak najwięcej, a mianowicie:

- wielkość okazu (wysokość, szerokość),
- szczegóły ubarwienia (kolory, intensywność ubarwienia),
- brzmienie wydawanych odgłosów,
- sposób poruszania się - latania.

Notatki pozwolą oznaczyć obserwowany gatunek na podstawie informacji zawartych w podręcznikach. Podczas obserwacji można również używać terenowych przewodników do rozpoznawania gatunków.

Jeżeli zauważysz niezwykle rzadkiego osobnika, zgłoś swoje obserwacje, wykorzystując formularz znajdujący się w części serwisu „Podziel się obserwacjami”. Pozyskane przez Ciebie dane mogą istotnie wesprzeć działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego.

Poniżej znajdują się informacje na temat najbardziej charakterystycznych polskich gatunków chronionych.

1. Bielik (*Haliaeetus albicilla*)

Rząd: szponiaste,
podrząd: jastrzębiowce,
rodzina: jastrzębiowate.

Status występowania w Polsce: gatunek bardzo nielicznie lęgowy, głównie na północy u zachodzie kraju; nielicznie, ale regularnie zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Bielik jest jednym z największych ptaków Polski – pod względem rozpiętości skrzydeł przewyższają go jedynie dwa gatunki sępów, pojawiające się w Polsce sporadycznie. Długość ciała ok. 76-92 cm, rozpiętość skrzydeł nawet do 250 cm, masa ciała do 7 kg. Samce są nieco mniejsze od samic, lecz nie różnią się ubarwieniem. Skrzydła bielika, podobnie jak u innych gatunków orłów, są długie, szerokie, z bardzo wyraźnie wystającymi palczastymi łotkami. U lecącego ptaka wyraźnie widoczna jest duża, mocno wysunięta do przodu, jasna głowa. Dziób masywny, intensywnie żółty. U dorosłych bielików cechą najbardziej rzucającą się w oczy jest biały, klinowaty ogon. Takie upierzenie ptaki uzyskują ok. 4.-5. roku życia. Osobniki młodociane różnią się od dorosłych. W pierwszym roku życia w ich upierzeniu dominuje kolor ciemnobrązowy. Dziób jest czarny. Tęczówka jest również ciemna. Płowe pióra na wierzchu skrzydeł oraz na piersi tworzą jedyne rozjaśnienia. Ogon jest ciemny, słabo widoczne są tylko jaśniejsze przebarwienia. W miarę dorostania, w ciągu 4-5 lat, kolor piór na grzbiecie i spodniej części ciała staje się płowoszary, ogon bieleje, a dziób żółknie. Tęczówka staje się żółtawa.

2. Błotniak stawowy (*Circus aeruginosus*)

Rząd: szponiaste,
podrząd: jastrzębiowce,
rodzina: jastrzębiowate.

Status występowania w Polsce: nieliczny, lokalnie średnio liczny gatunek lęgowy obszarów niżowych kraju, wyjątkowo spotykany zimą.

Opis gatunku/ciekawostki: średniej wielkości ptak drapieżny o długich, wąskich, podczas lotu lekko wzniesionych ku górze skrzydłach. Długość ciała 48-56 cm, rozpiętość skrzydeł 115-130 cm. Największe różnice uwidaczniają się w masie ciała obu płci: samce - 405-667g, samice - 540-800g. Gatunek o wyraźnym dymorfizmie płciowym, samice przeciętnie o 5, a nawet 10-15% większe od samców. Samce smuklejsze od samic, mają skrzydła barwy srebrzystoszarej, zakończone czarnymi lub ciemnobrązowymi palczastymi łotkami. Jednolity, szarawy ogon czasem rozjaśniony u nasady. Grzbiet, części pokrywy oraz brzuch są barwy brązowej lub rdzawo brązowej. Głowa, podbródek oraz przednia krawędź skrzydła wyróżniają się piaskowo żółtym lub białawym kolorem. Samice i osobniki młodociane są barwy ciemnobrązowej. U samic występują jasno żółte plamy na przedniej krawędzi skrzydła oraz wierzchu głowy i podbródka, natomiast u osobników młodocianych widoczne są żółtawy/złotawy wierzch głowy i podbródek. Zarówno u samców, jak i samic obserwuje się tendencję do jaśnienia upierzenia z wiekiem. Najczęściej widywany, gdy unosi się nisko ponad łąkami lub trzcinowiskami. Krótkie okresy lotu ślizgowego przedzielają kilkakrotne, miarowe uderzenia skrzydeł. Podczas wiosennych lotów tokowych samce wzbijają się bardzo wysoko i wykonują powietrzne tańce z akrobacjami w postaci „beczek” czy „pętli”, odzywając się przy tym charakterystycznym, wysokim „ke ke ke”.

3. Nur czarnoszyi (*Gavia arctica*)

Rząd: nury,

rodzina: nury.

Status występowania w Polsce: gatunek regularnie, nielicznie przelotny i rzadko zimujący; dawniej sporadycznie lęgowy na północy kraju.

Opis gatunku/ciekawostki: Masywny ptak wielkością zbliżony do kormorana. Długość ciała 65–75 cm, rozpiętość skrzydeł 110–130 cm. Masa ciała samców latem ok. 3,4 kg, a samic 2,0–2,5 kg. Zima samce ważą 1,3–2,6 kg, a samice 1,7 kg. W szacie godowej noszonej wiosną i latem cała głowa i tył szyi są ciemnopopielate. Boki szyi i piersi czarno-biało kreskowane. Podgardle ciemne, przedzielone od czarnej plamy na przedzie szyi jasnym rysunkiem. Wierzch ciała z biało-czarnym wzorem tworzącym rodzaj łuskowania, reszta ciemna. Dziób jednolicie czarny, bardzo mocno zaostroszony, trzymany poziomo. W szacie spoczynkowej noszonej jesienią i zimą wierzch i boki głowy, tył oraz boki szyi jednolicie ciemne, kontrastujące z białym podgardlem oraz białym przodem szyi. Młode ptaki podobne do dorosłych w szacie zimowej, jednak przód szyi mają lekko przyciemniony. Samiec i samica ubarwione są jednakowo.

4. Nur rdzawoszyi (*Gavia arctica*)

Rząd: nury,
rodzina: nury.

Status występowania w Polsce: gatunek regularnie, lecz nielicznie przelotny i rzadko zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Nieco większy od krzyżówki, o bardziej wydłużonej sylwetce. Długość ciała 56–68 cm, rozpiętość skrzydeł 100–115 cm. Latem masa ciała samców wynosi 1,4–1,9 kg, a samic 1,4–1,6 kg. Zima samce ważą 1,2–1,5 kg, a samice 1,0–1,3 kg. W szacie godowej noszonej wiosną i latem boki głowy i szyi szare, a tył czarno-biało kreskowany. Podgardle szare, na przedzie szyi ciemno-rdzawa plama. Wierzch ciała ciemnobrązowy. Z niewielkiej odległości dostrzec można drobne, jasne plamki równomiernie rozmieszczone na całym ciele. Czarny dziób jest długi i ostro zakończony, trzymany ukośnie w górę. W szacie spoczynkowej noszonej przez dorosłe osobniki jesienią i zimą wierzch głowy oraz tył szyi ciemny. Reszta głowy oraz szyi białe. Oko znajduje się na jasnym tle. Wierzch ciała ciemny, z widocznymi jedynie z bliska białymi plamkami, które są wyraźniejsze niż w szacie godowej. Dziób jasnoszary bez wyraźnych zaciemnień. Młode ptaki są podobne do dorosłych w szacie zimowej. Różnią się generalnie bardziej brązowym ubarwieniem wierzchu ciała oraz ciemniejszą szyją.

5. Perkoz rogaty (*Podiceps auritus*)

Rząd: perkozy,
rodzina: perkozy.

Status występowania w Polsce: Polska leży poza arealem regularnego gniazdowania gatunku. Lęgi notowane są wyjątkowo. W okresie wędrówek nieliczny. Bardzo nielicznie zimuje w strefie polskich wód terytorialnych Bałtyku.

Opis gatunku/ciekawostki: Perkoz rogaty jest wyraźnie mniejszy od perkoza dwuczubego. Długość ciała 30–36 cm, rozpiętość skrzydeł 54–63 cm, masa ciała 0,3–0,7 kg. W szacie godowej, noszonej od marca do czerwca, ma rdzawe boki ciała, pierś i szyję oraz czarny wierzch ciała i głowę. Na głowie widoczny jest pomarańczowożółty pas biegnący od dzioba na tył głowy, tworzący charakterystyczny czub. W szacie spoczynkowej ubarwiony szaro, z białymi policzkami, ciemniejszym wierzchem głowy i grzbietem. Ptaki młode są bardzo podobne do osobników w szacie spoczynkowej.

6. Bąk (*Botaurus stellaris*)

Rząd: brodzące,
rodzina: czaplowate,
podrodzina: bąki.

Status występowania w Polsce: nieliczny lęgowy, sporadycznie zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Ptak średniej wielkości. Długość ciała 70–80 cm, rozpiętość skrzydeł 125–135 cm, masa ciała ok. 1,2 kg (1,0–2,0). Odnacza się kępą sylwetką i płowobrazowym upierzeniem wierzchu ciała, a złotobrazowym spodu. Na całym ciele występują ciemne cełki w kształcie litery „V” lub „I” tworzące pasy wzdłuż ciała. Wierzch głowy i wąs są czarne. Upierzenie obu płci jest bardzo podobne, ale samiec jest nieco większy od samicy. Charakteryzuje się dużą zmiennością odcieni upierzenia. Ze względu na skryty tryb życia rzadko jest widywany na odkrytym terenie, lecz czasami można go obserwować przelatującego nisko nad trzcinami z powolnymi i płytkimi uderzeniami skrzydeł. Podobnie jak inne czaple, lata ze skurczoną szyją, ale również obserwuje się ptaki latające z szyją wyciągniętą, zwłaszcza w trakcie częstego i krótkiego przemieszczania się w okresie karmienia młodych (czerwiec/lipiec). Zaskoczony, siedzący w szuwarach bąk wyciąga szyję pionowo w górę, nieruchomiejąc przy tym i starając się maskować w trzcinach. Znacznie łatwiej można go usłyszeć, niż zobaczyć (charakterystyczne, donośne buczenie samca), zwłaszcza w wiosenne wieczory i noce. W locie odzywa się pojedynczymi głosami przypominającymi nieco głos czapli siwej, ale bardziej gardłowymi.

7. Bączek (*Ixobrychus minutus*)

Rząd: brodzące,
rodzina: czaplowate,
podrodzina: bąki.

Status występowania w Polsce: bardzo nielicznie lęgowy.

Opis gatunku/ciekawostki: niewielki ptak wielkości gołębia, o długości ciała 33–38 cm, rozpiętości skrzydeł 52–58 cm i masie 70–170 g. Występuje dymorfizm płciowy. Wierzch ciała samca jest czarny, spód prawie jednolicie płowy, a na skrzydłach występują płowobiałe rozległe plamy. Wierzch ciała samicy jest brązowy z podłużnym plamkowaniem, spód z wyraźnymi, ciemniejszymi pręgami, a plamy na skrzydłach są ciemniejsze niż u samca. Poza tym samiec jest nieco większy od samicy. Ptaki młode są podobne do samicy, lecz silniej plamiste i posiadają wyraźniejsze pręgi. Bączek prowadzi skryty tryb życia, będąc rzadko widywanym na odkrytym terenie. Zaniepokojony zachowuje się podobnie jak pokrewny gatunek – bąk: wyciąga szyję pionowo w górę i nieruchomieje. W ciepłe i parne wieczory i noce odzywa się charakterystycznym pojedynczym, niskim w tonie „szczekaniem”.

8. Czapla biała (*Egretta alba*)

Rząd: brodzące,
rodzina: czaplowate,
podrodzina: czaple.

Status występowania w Polsce: gatunek ekspansywny, rozszerzający obecnie swój areal w Europie w kierunku północnym i powoli kolonizujący Polskę. Nielicznie gniazduje, spotykany w całym kraju i wyjątkowo zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Ptak wielkości czapli siwej, ale smuklejszy, o długiej, esowato wygiętej szyi. Długość ciała 85–100 cm, rozpiętość skrzydeł 140–170 cm, masa ciała 0,7–1,5 kg. Brak dymorfizmu płciowego. Ubarwienie całkowicie białe. W szacie godowej na grzbiecie występują wydłużone pióra, dziób jest czarny z żółtą nasadą, a nogi ciemne, z żółtymi lub cielistymi gołeniami, czasami z czerwonawym odcieniem w okresie lęgowym. W szacie spoczynkowej i młodocianej dziób jest żółty, a nogi żółtawobrazowe. Odzywa się twardym „krr-rrrra”.

9. Bocian czarny (*Ciconia nigra*)

Rząd: brodzące,
rodzina: bocianowate.

Status występowania w Polsce: bardzo nieliczny ptak lęgowy.

Opis gatunku/ciekawostki: bocian czarny jest nieznacznie mniejszy od bociana białego, osiąga długość ciała ok. 95–100 cm, rozpiętość skrzydeł 145–210 cm i masę ok. 3 kg. Upierzenie obu płci jest jednakowe, samice są nieco mniejsze od samców. Dorosłe ptaki mają czarne, z zielonofioletowym połyskiem upierzenie grzbietu, ogona, spodu i wierzchu skrzydeł, szyi oraz głowy. Białe barwy są jedynie połyskujące pióra pokrywające pierś, brzuch i obszar u nasady skrzydła (pod pachami). Dorosłe bociany mają jaskrawoczerwono ubarwione nogi, dziób i nieopierzony obszar okalający oko. Młode ptaki mają wzór ubarwienia podobny do dorosłych. Czern jest u nich matowa i przechodząca w brąz, biel zaś przybrudzona. U młodych przed opuszczeniem gniazda barwa nóg, dzioba i obszaru wokół oka jest szarozielona do żółtawej. Po wylocie ubarwienie tych części ciała jest szare i z wolna przechodzi w czerwień. Pisklęta w wyglądzie zbliżone są do bociana białego. Początkowo pokrywa je krótki i rzadki, z czasem coraz dłuższy gęstniejący, biały puch. Po 20 dniach pojawiają się pierwsze czarne pióra pokrywowe. Pełne upierzenie pisklęta osiągają około 60. dnia życia.

10. **Bocian biały** (*Ciconia ciconia*)

Rząd: brodzące,
rodzina: bocianowate.

Status występowania w Polsce: gatunek lęgowy, na wschodzie i północnym-wschodzie średnio liczny, na południowym-zachodzie nieliczny; sporadycznie, ale co roku spotyka się pojedyncze zimujące osobniki.

Opis gatunku/ciekawostki: Bocian biały jest dużym, powszechnie znanym ptakiem. Długość ciała 100–115 cm, rozpiętość skrzydeł 180–200 cm, długość dzioba 15–19 cm, masa ciała ptaka dorosłego wynosi 2,5–4,4 kg. Ubarwienie jest jednolicie białe, tylko lotki są czarne. Dorosłe ptaki mają dziób i nogi czerwone, natomiast u ptaków młodych jeszcze przez pewien czas po opuszczeniu gniazda dziób jest czarny lub ciemnopopielaty, a nogi szare. Brak dymorfizmu płciowego, ale samce są nieco większe i cięższe od samic. Klekocze dziobem w obecności partnera.

11. **Łabędź krzykliwy** (*Cygnus cygnus*)

Rząd: blaszkodziobe,
rodzina: kaczkowate,
podrodzina: gęsi.

Status występowania w Polsce: skrajnie nielicznie lęgowy, dość licznie przelatujący i nielicznie zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Łabędź krzykliwy jest jednym z największych przedstawicieli blaszkodziobych, podobnie jak łabędź niemy Cygnus olor. Długość ciała: 145–170 cm, rozpiętość skrzydeł: 220–250 cm, długość skrzydła: samiec 625 cm, samica 587 cm, masa ciała: samiec 11,0 kg, samica 9,0 kg. Całe upierzenie jest koloru białego. Dziób czarny z żółtą plamą, która z reguły sięga klinem od jego nasady do końca nozdrzy. Pozostała część dzioba jest koloru czarnego. Wielkość żółtej plamy jest zmienna. Nogi są koloru czarnego. Osobniki młodociane są jednolicie szare, a nasada dzioba jest jasnoróżowa i wyraźnie kontrastuje z ciemniejszą głową. Odzywa się głośnym, nosowym trąbieniem o różnej tonacji. Łabędzie krzykliwe latają przeważnie kluczem w kształcie litery „V” albo skośnej linii. W czasie lotu ptaki powoli i regularnie uderzają skrzydłami wydającymi szeleszczący dźwięk, nie tak pulsujący i głośny, jak u łabędzia niemego. Łabędź krzykliwy dobrze chodzi po łądzie.

12. **Łabędź czarnodzioby** (*Cygnus columbianus*)

Rząd: blaszkodziobe,
rodzina: kaczkowate,
podrodzina: gęsi.

Status występowania w Polsce: regularnie przelotny na niżu, liczniejszy na północy kraju, nielicznie zimujący.

Opis gatunku/ciekawostki: Łabędź czarnodzioby jest najmniejszym z trzech gatunków łabędzi występujących w Polsce. Długość ciała 115–127 cm, rozpiętość skrzydeł 180–211 cm, masa ciała samicy 4,1–8,3 kg, samca 4,2–8,6 kg. Jest ptakiem o całkowicie białym upierzeniu, chociaż głowa, szyja i podbrzusze mogą mieć rdzawy nalot. Posiada prostą szyję, okrągłą głowę i czarny dziób z żółtą plamą u nasady. Żółta plama może być różnego kształtu (okrągła, postrzępiona lub kwadratowa), kończy się przed nozdrzami. Kształty żółtych plam są tak różne, że można po nich indywidualnie odróżnić poszczególne osobniki. Nogi koloru czarnego. Osobniki obu płci są jednakowo ubarwione we wszystkich sezonach. Samiec jest zwykle większy od samicy. Młode są jasnoszare, ale już po pierwszej zimie upierzenie ich znacznie jaśnieje, pojawia się wiele białych piór na grzbiecie i młode ptaki stają się podobne do dorosłych. Ubarwienie dzioba młodych jest bardzo różne, generalnie z ciemnym końcem i brudnoróżową do czerwonaworóżowej nasadą; czasami plama ta sięga klinem poza nozdrza. Ciemnoszare łapy młodych stopniowo czernieją.